

MEZEY KATALIN

Halmy Miklós kincsháza

„...sohasem a »művészet« – jelen, polgári, kanonizált formájában – volt a becsvágyam, de a művészet eszközeit találtam a legalkalmasabbnak arra, hogy az általános vagy speciális létélményemet kifejezhessem segítségükkel. (...) Tehát sem avított, sem modern, sem avantgárd, sem tiltott, sem támogatott, sem megtűrt alkotói magatartás önmagában nem vesz rajtam erőszakot. Nekem ennél többre van igényem! A szinte gyermekkoromban feltett, az erdők csendjében elkiáltott miértjaimre azóta is keresem a válaszokat (...) Korom mélységesen földhözragadt, materiális létformája a legkomolyabban elszomorít, s az emberi közeljövendőre nézve legalábbis aggasztónak látom” – írja egy digitális lexikon szócikkében saját munkásságáról a Munkácsy Mihály-díjas Halmy Miklós festőművész (*Önszócikk*, Napkút Kiadó).

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Erdőbénye szülötte (1931) az 1960-as évek második felében érkezett pályája meghatározó korszakába. Ekkor tért haza Párizsból, ahol egyebek mellett az École des Beaux Arts-ban folytatott tanulmányokat, és ahol ráébredt arra, hogy milyen erős szálak kötik az ő egyetemességre és ősiségre törekvő művészi látomását a magyar népművészethez. Felismert élethivatása ígézetében, szinte minden emberi szükségletéről lemondva, kiflin és kockasajton élve, nagy energiával látott elképzelései megvalósításához egy műteremként szolgáló, kicsiny, Asbóth utcai padlászobában. „Amint rá kellett döbennem a 60-as évek közepén (már összehasonlíthatatlanul tisztábban látva, mint ahogy azt a sötét és gyalázatos hatalmak s tervek követelték volna), hogy nincs és nem lehet számomra magasabb rendű, értelmesebb és szükségesebb feladat, mint a magyarság, Szülőhazám teljes lelkű szolgálata a Kárpátok alatt! Nincs egyéni üdv a közösség üdve nélkül!” – írja erről 2002-ben, *A motívum működése* című könyve Prologusában.

Koncepciója életre szóló vállalást jelentett: szellemi mesterei, köztük a barátként tisztelt Hamvas Béla példája ösztönözte a világmindenség és az ősiségben gyökerező emberi egzisztencia összefüggéseinek festői megfogalmazására: „a magyar népművészeti hagyományokra építve (...) elveiből, szemléletéből,

világmagyarázatából s költői látomásaiból létre kell hozni az autochton magyar képzőművészetet...” – írja (*A motívum működése*). „Csakis az olyan alkotó tevékenység érdekel s tölt el örömmel (...), mely a Természet nyílt s rejtett törvényeinek útján jár, mely az öntelt európai egoizmust feladva, egyénieskedő exhibíciókról lemondva érti a Nagy Művelet csíóját, azt igyekszik teljes létével megérteni (...) A már létükben megszűnt, de szellemükben állandóan jelen levő Magas Kultúrák (Egyiptom, Szumér, Mohendzso Daro, Kína, prekolumbiánus Amerika, Óceánia) művészetükben legalábbis látható módon jeleket adtak arról, hogy a Világegyetem erőivel kielégítő viszonyban voltak (...) az Univerzum kitüntetett polgárait. (...) én sok kérdésemre innen, az Őskultúrákból kaptam a választ, gondolataim tisztázódásában és megfogalmazásában is megértő segítségemre voltak (...) A magyar néphagyomány szellemében, tartalmában s formailag is ebbe a körbe tartozik, s végtelenül örülök, hogy saját kertünkben terem az a gyümölcs, mely sok súlyos gondunk megemésztésében megsegít s lényeges kérdéseink tisztázásához is elvezet.

(...) bonyolult lenne elmondani, hogy a hagyományok szellemi tartalma, a szellemileg kiüresedett modern művészetek formái hogyan ötvözhetőek törésmentesen egy keretben, s hogy e kísérletben hatalmas energiák rejlenek, s egy új, tisztább *aion* létezését engedik sejteni. A többi már részletkérdés és műtermi munka!”

A „műtermi munkának”, azaz a „Piramis-építő programnak” a jellemzésére elég tudnunk, hogy eredetileg 184 db 105 x 105 cm-es olajkép megfestésére készült a művész. *Vázlat az éjszakában* című írásában, 1986-ban hét pontban rögzítette céljait:

A 3. pont így szól: „Rádöbenteni az egoista, bornírt materializmus betonsémáiba belekényszerített szívet és elmét, hogy minden halandó egyszerű léte is sokkal tágabb dimenziójú, mint ahogy sorsának önjelölt kondukátorai azt meghatározzák...”

Az 5. cél pedig kimondja: „az úgynevezett hazai képzőművészeti »grand art« fölületesen öntelt, a választottak zárt, exkluzív köreiből bevezetni az elemi, »autochton« magyar népi, vizuális-szellemi hagyaték lenyűgöző rendszerszervező elveit, s motívum-szimbólumkincsének természetes, szuverén alkalmazását...”

Az egész európai modernitásban jelen lévő, itthon Kodályhoz, Bartókhhoz, a lírában Weöres Sándorhoz, Nagy Lászlóhoz köthető program jegyében tudatosí-

totta 1994-ben a közös sikerélmény éltető-gyógyító erejét: „Hiszem, hogy szükség van Piramisokra! Komoly képtelenségekre! A nemzet vitalitását bizonyító, alkotó képzeletét serkentő, s természetes önérzetét éltető teljesítményekre”.

1967–1973-ig a munka már említett első, nehéz, a megfelelő anyagi eszközök nélkülözésével terhelt korszakaszában 45-50 olajkép készült el a Piramisból, amelyek jelentős része 2018. október 11. – november 25-ig ismét látható volt a nagyközönség számára is a Múcsarnokban, *A motívum működése* című kiállításon.

Gondos és finom, mérnöki precizitással létrehozott „festmény-reliefek” ezek: a művész – aki hajótervező mérnöki diplomával is rendelkezik – a festővászonból vagy a lemezből cizellált alátétek segítségével domborítja ki az organikus kompozíciókat az olajfesték, a leheletfinom színátmenetek és színegyensúlyok segítségével, ahogy a hajnali fény fokról fokra előhívja egy táj színeit.

„Most nyert értelmet a tanulóévek alatt elsajátított és a középkori mesterekre jellemző alázattal, aprólékossággal kialakított és továbbfejlesztett technika, s lett a Halmy által rekonstruálni szándékozott mitikus éntudat ikonográfiájának szolgájává. Furcsa módon ez a technika nemhogy elszegényedett volna attól, hogy ily módon másodlagos szerepet kapott, hanem éppen ellenkezőleg, egyre gazdagabbá vált... Olyan visszafogott, mégis elevenen, szinte forrón lüktető felületfeszültség, elfojtott kolorizmus lett úrrá a képeken, amely az élő anyag sejtközeli fényeit idézte, és elfeledtette a nézővel, hogy képet lát, azt sugallta, valamiféle eleven teremtmények lüktetnek a Halmy által kitért négyzetekben” – jellemezte Oláh János költő Halmy Miklós tablójának festőiségét (Remetei Kéziratok, 1990/3.)

Sajnos a tervezett, további 140 nagyméretű tábla már nem készült el. „Már nem figyelem az idő múlását! Már nem épülnek fel a Piramisok! Ha valaki sejti, hogy itt mi vészett el, azt én tudom!” – írja a festő.

De mik is tulajdonképpen Halmy alkotásai? Megfejtésre váró hieroglifák? Természeti környezetünknek, az univerzumnak és a mindennapi emberi valóságnak: növényeknek, állatoknak, ásványoknak, vizeknek, tüzeknek, akár harci jeleneteknek sajátos stilizációval készült ábrázolatai? Amelyekhez a magyar népművé-

szet és az ősi nagy kultúrák szolgáltatták a mintát a „sajátosan hasonló” elvét érvényesítve?

„Halmy sorozta eltépi a motívumokat a mondai kötöttségektől, ugyanakkor egy velük rokon szerkezetű optikai térbe, összefüggésrendszerbe helyezve új értelmet ad nekik, új életre kelti őket. Ez a történeti, gondolati, természettudományos utalásrendszerekkel fenntartott laza, személyessé érlelt kapcsolat a Halmy-képek kulcsa. Szerencsére mégsem kell ezeket a képeket megfejteni. Akkor is megidézik az őket megihlető szellemi háttérrel, akkor is vallanak róla, ha a néző maga mit sem ismer belőle, ha csak pusztán látványként szemléli őket” – írja idézett tanulmányában Oláh János.

„A képek láttán előttünk-e Halmy Miklós életöröme? Aki egy Buddha mindentudásával ül műveltségtrónján, árkusok százait írja-jegyzi tele filozófusok, misztikusok, írók, zeneszerzők, etnográfusok, költők, víg és borús kedélyű bölcselők aforisztikus mondásával. Hogy megerősítse képhívó módszerét, hogy egyszerűen csak gyönyörűséget szerezzen magának?” – jellemzi, másfelől közelítve az alkotófolyamathoz Szokolczay Lajos (*A szellem szférája*).

A Múcsarnok-beli kiállításon a művész Piramisának szinte minden elkészült darabját és más, különleges, nagyméretű festményét is láthattuk, kiállította a '70-es években tervezett „menhírek” és „kőkörök” egyes darabjait is, amelyek szobrászi munkásságáról nyújtanak fogalmat, valamint a '80-as és '90-es évek dombormű-sorozatainak néhányát is.

Ennek az „ajtónyitásnak” köszönhetően ismét be-kukucskálhattunk a már jó évtizede méltó bemutatásra nem talált, szinte lappangva létező, de egyetemes üzenetével mindannyiunkra vonatkozó, nagyformátumú életműbe. Köszönet jár érte a rendezőknek és Szemadám György Munkácsy-díjas festőművésznek, akadémikusnak, a kiállítás kurátorának. A Halmy-életmű széleskörű megismerése – például egy, a Ferenczy-, Csontváry- vagy Vasarely Múzeumhoz hasonló, önálló, állandó kiállítóhely révén – jelentősen elősegítené a mai magyar művészeti élet önbecsülésének megerősödését.

Nincs olyan modern nemzet, amely hagyhatná és hagyná az ismeretlenségbe süllyedni saját XX–XXI. századi képzőművészetének egyik ilyen, kiemelkedő jelentőségű teljesítményét.